

TALLINNA PEDAGOOGILINE SEMINAR
Alushariduse metoodika ja täiskasvanute koolituse osakond

Marge Mikson

Albu kooli ajalugu
Kursusetöö

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K40514

Juhendaja: mag. Mare Torm, EPAMi teadur

Tallinn 2002

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. UURIMISLIKU TÖÖ TULEMUSED	6
1. 1. Albu mõisa kujunemine	6
1. 2. Albu kooli kujunemise ajalugu	7
1. 2. 1. Varasemad haridusinstituutsioonid Albu mõisas	7
1. 2. 2. Albu kool Eesti Vabariigi perioodil (1920-1940)	8
1. 2. 3. Albu kool Nõukogude Eesti ajal (1941-1991)	11
1. 2. 4. Esimene õppeaasta Taasiseseisunud Eestis	19
2. KOOLI PERSONAL JA KOOSTÖÖ LASTEVANEMATEGA	20
2. 1. Koolijuhid	20
2. 2. Õpetajad	21
2. 3. Koostöö lastevanematega	22
3. MÄLESTUSI ENDISEST KOOLIST	23
3. 1. Endise õpetaja Ene-Reet Maasiku mälestusi	23
3. 2. Endiste õpilaste mälestusi	25
3. 2. 1. Arvo Rohumäe mälestused	25
3. 2. 2. Evi Nuiamäe mälestused	26
KOKKUVÕTE	27
KASUTATUD KIRJANDUS	28
LISAD	
Lisa 1 Albu koolihoone	29
Lisa 2 Albu kooli plaan	30
Lisa 3 Albu koolijuhid	31
Lisa 4 Albu kooli õpetajad	32
Lisa 5 Õpilaskond	34
Lisa 6 Haridusasutused Albu vallas	35
Lisa 7 Küsimustik endisele õpetajale	36

SISSEJUHATUS

Täna asub Albu kool imekenas restaureeritud mõisahoones. Albu kool kuulub Järvamaa Mõisakoolide Ühingusse. Järvamaal asuvad mõisahooned on ehitatud valdavalt 18. ja 19. saj. Aeg on teinud oma töö. Paremini on säilinud need ehitised, mis on pärast mõisate riigistamist 20. sajandi kahekümnendate aastate algul koolide käsutusse antud. Käesoleval ajal on 15 järvamaa kooli niisugustes hoonetes. Paratamatult jätavad need erilised ehitised oma jälje ka selles asuva kooli tööle. Mõisamajanduse korrastamine on aga probleem omaette, sest lisaks tavaliste koolide kohta käivatele nõudmistele lisanduvad ka siin muinsuskaitse ettekirjutused. Lähtuvalt sellest tekkis Järvamaa mõisahoonetes asuvate koolide direktoritel mõte ühiste murede ja probleemide lahendamiseks n.-ö. seljad kokku panna. Märtsis 1998 kirjutati alla Järvamaa Mõisakoolide Ühingu (JMÜ) asutamislepingule.

Järvamaal asuvad järgmised mõisakoolid:

Albu mõis, Karinu mõis, Kabala mõis, Aruküla mõis, Koigi mõis, Laupa mõis, Pruuna mõis, Järva-Peetri pastoraad, Purdi mõis, Roosna-Alliku mõis, Sargvere mõis, Vodja mõisahoone, Väätsa mõis.

JMÜ eesmärkideks on:

- teha muinsuskaitsealast selgitustööd;
- aidata kaasa mälestiste hooldamisele ja ennistamisele;
- koguda rahvapärimusi ning mälestusi;
- arendada koostööd teiste riikide, organisatsioonide ja ettevõtetega;
- korraldada mõisates asuvate õppeasutuste kultuuri- ja haridusalast suhtlemist;
- osaleda ajaloo ja kultuuripärandi uurimisel, sealhulgas baltisakslastest mõisaomanike perekondade lugude uurimisel.

Mõisad väärivad säilitamist ja korrastamist. Iga vald on püüdnud oma võimaluste piires midagi ära teha. Albu Põhikoolist kuuluvad JMÜ juhatusse õpetaja Õile Kalme ja direktor Eduard Ubaleht. Albu koolil on seljataga sajandite vanune ajalugu. Aastatel 1717-1740 töötas mõisas nn. Albu vaeslastekool, kus anti haridust ning rüütlikasvatust oribunud ja vaesunud aadlastele. Kool eksisteerib mõisahoones alates aastast 1921.

Kursusetöö teemaks on „Albu kooli ajalugu“, kuna olen selle kooliga tihedalt seotud olnud. Töötasin Albu Põhikoolis õpetajana 1988 – 1994.a. Kolleegid olid väga abivalmid ja mõistvad. Meie koostöö laabus hästi. Huvipakkuv on, kuidas erinevatel aegadel on Albus haridust antud ja mis võimaldanud selle, et kool tänaseni edukalt eksisteerib. Kuidas koolist, mis on Albu külas juba 80 aastat vaheaegateta töötanud, on kujunenud igati vastupidav ja konkurentsivõimeline haridusasutus Järvamaal. Käesoleva kursusetöö raames vaatan perioodi 1717 – 1992. Seega Albu kooli

kujunemist läbi sajandite. Albu kooli taasiseseisvunud Eesti aja käsitlemist jätkan diplomitöös.

Kursusetöö põhineb Järvamaa Keskarhiivi ja Albu Põhikooli arhiivimaterjalidel, dokumentide analüüsil, tööl kirjanduslike ja elektrooniliste allikatega, ajalehtede artiklidel, fotode läbitöötamisel.

Tulenevalt kursusetöö eesmärgist püstitasin käesoleva töö koostamisel järgnevad ülesanded:

1. anda lühiülevaade Albu mõisa kujunemisest
2. anda ülevaade varasematest haridusinstituutidest Albu mõisas
3. koostada ülevaade Eesti Vabariigi perioodist 1920-1940.a.
4. koostada ülevaade okupatsiooni perioodist 1940-1991.a.
5. esimene õppeaasta taasiseseisvunud Eestis
6. teha valik kirjanduslike mälestuste kohta

Käesolev uurimistöö ülesehitus on kronoloogiline. Kursusetöös on kasutatud arhiivide dokumente, erialast kirjandust, intervjuusid, kirjalikke mälestusi, ajalehtede artikleid, eelnevalt uuritud seminari- ja kursusetöid. Kursusetöö eesmärgiks on saada ülevaade Albu kooli kujunemisest.

Kursusetööl on 7 lisa: Albu koolihoone, Albu kooli plaan, Albu koolijuhid, Albu kooli õpetajad, õpilaskond, haridusasutused Albu vallas ja küsimustik endisele õpetajale.

Täna Järvamaa Arhiivi töötajaid, Albu Põhikooli raamatukogu juhatajat Silvi Väinsalu. Eriti tänan oma kursusetöö juhatajat Mare Tormi - kannatliku juhendamise eest kursusetöö koostamisel.

Käesoleva kursusetöö autor pühendas Albu Põhikooli 70. aastapäevaks, 1991.a. novembris, luuletuse „Sammud tões ja õiguses“. Luuletus kanti ette ka 10 aastat hiljem, Albu Põhikooli 80. aastapäeval, 2001.a. novembris.

... Sammud tões ja õiguses ...
autor: Marge Mikson

Mängib pargi kohin
    Orgudega peitust.
Kõrged puudeladvad
    Taeva piiluvad.
Nende kaitsta vana maja –
    Kaetud, hoitud,
Just kui naelutatult
    Kõike meenutab.
Töö ja elu igal sammul,
    Jäävad mured.
Kõik, mis antud siin,
    On tulnud südamest.
Luitund seintelt kostab –
    Kes siit saanud juured
Eluloojanguni sammub
    Tões ja õiguses.
Kostab tuulekajas
    Laste rõkkav vadin.
Nendel põrandatel
    Sünnib oma riik.
Imet uskudes su hing
    On väsind – väsind.
Siiski naerata ja
    Hinges rõkkab viis.
Mängib pargikohin
    Orgudega peitust.
Selles majas saadud
    Tõel on tugipuud.
Kõik me töötame
    Ja ihkame vaikust,
Kandes eluväljal mõtet
    Väikest – suurt.

1 UURIMISLIKU TÖÖ TULEMUSED

1.1 ALBU MÕISA KUJUNEMINE

Millal Albu mõis asustati, pole teada. Esmakordselt esinevad mõisa kohta andmed Vana-Liivimaa ajaloos kahes osas ilmunud 15-köitelises „Liv, Est-und Kurländisches Urkundenbuch“ (LUB) esimeses osas (aastad 1093-1472). LUB-i kolmandas köites on ära toodud ürikud, milledes Albu (Alpie) ordumõisad mainitakse alates 1282. aastast. Rahvapärимuse kohaselt tulnud Albu (Alpie) nimi sellest, et esimene junkur, kellele Paide ordumeister andnud käsu rajada mõis, olnud šveitslane ja pärit Alpi mägedest. Üldiselt rahuliku reljeefiga Järva maastikust olnud asutatava mõisa asukoht aga silmatorkavalt mägisem, sellepärast ristunud šveitsi junkur mõisa „Alpgut“ [Preesalu 1994 lk.42]

1680. aastal otsustas Rootsi maapäev redutseerida, s.o. riigile tagastada mõisad, mis varem olid läänistatud ja aadli kätte langenud. Viidi läbi maa mõõtmine ja talumaade hindamine. Redutseeritud mõisates jäid endised mõisnikud rentnikeks. Sissetulekuist 2/3 tuli riigile anda. Järvas toimus mõisate reduktsioon 1690-ndate aastate algupoolel. Albu, Seidla, Kaalepi ja Kukevere kui eramõisad reduktsiooni alla ei kuulunud. Küll aga redutseeriti Ahula mõis. Albu mõisale alluvates külades oli 1686.aasta andmeil 32 talu 25,75 adramaaga, millest kasutamata oli vaid pool adramaad.

Pärast Robert Wilhelm von Douglase surma 1778.aastal päris Albu ja Kukevere mõisa tema poeg Robert Arhibald von Douglas, kelle naine sai kaasavaraks Virumaalt Jõhvi mõisa. Nendel meesjärglasi ei olnud ja pärast krahv Robert Arhibald von Douglase surma 1818. aastal päris Albu ja Jõhvi mõisa tema tütar krahvinna Juliane Eleonore von Igelström (sünd. Douglas) [Preesalu 1994 lk.125].

1884. aastal laskis Albu mõisa omanik Aleksander P.E. von Lilienfeld ehitada mõisa lähedale mäekünkale perekonna matmispaiga. 25. detsembril 1884 suri von Lilienfeldi vanem tütar Helene Jeanette Elisabet difteeriiti e. difteeriasse ja maeti esimesena vastvalminud perekonnakalmistule. Tema matmispäeval, 31. detsembril, õnnistati sisse ka matmispaik koos sinna ehitatud kabeliga. Lilienfeldide matmispaika hakati kutsuma kabelimäeks.

Mõisa asjad läksid allamäge. Mõis panditi 1907. aastal vastasutatud Vene Põllupangale, kes osa maadest lasi kruntideks planeerida ja 1911/1912 aastal soovijaile maha müüs. Mõisa keskosa ostis Richard von Harpe Ruilast. Parun Wrangel läks ära Venemaale ja sealt Berliini. [Kalda 1997 lk.5-6.]

1.2 ALBU KOOLI KUJUNEMISE AJALUGU

1.2.1 VARASEMAD HARIDUSINSTITUTSIOONID ALBU MÕISAS

Eesti haridusloos on küllaltki tähelepanuväärne koht Albul. Albu kool asub mõisahoones, mis on ehitatud 18.saj teisel poolel. 1717 – 1740 töötas siin nn. Albu vaeslaste kool, kus anti haridust ning rüütlikasvatust orbunud ja vaesunud aadlastele; koolis õppis ka aadliseisusesse kuulumatuid eesti ja vene lapsi. Kool on ajalooürikutes esinenud ka nn. rüütliakadeemia nime all [Andresen 1989 lk.21]. Akadeemia programm oli mahukam gümnaasiumi omast. Tollal ei olnud erinevus mitte niivõrd programmides, kui võrd privileegides, mis ülikoolidel suuremad olid. Järvamaa rüütliakadeemias õpetati vanu keeli, prantsuse ja saksa keelt, vehklemist, tantsimist, ajalugu, arhitektuuri, geograafiat, sõjaasjandust. Akadeemia lõpetajatest saidki ohvitserid. Imperaator Peeter I huvitus sellest koolist ja saatis koolitööga tutvuma oma eriesindaja. Tsaar oli kooli kõrgelt hinnanud ja saatis siia õppima 10 ukrainlast.

1717.a. avati üks esimesi ilmalikke õppeasutusi Vene riigis – Albu seminar. Nieroth'ide suguvõsa, kes valdas maid Eestimaal juba XVI sajandil, pärandas oma valdustest Järvamaal kolm küla, nende hulgas Albu, erilise kasvatusasutuse või seminari rajamiseks. Seminari võeti vastu mitte ainult aadlikke, vaid ka lihtrahva lapsi, sealhulgas eestlasi. Kooli õppeprogramm oli õige laiaulatuslik: ladina, saksa, prantsuse, kreeka ja heebria keel, geograafia, ajalugu, filosoofia, õigusteadus, moraal, matemaatika, geomeetria, fortifikatsioon, arhitektuur, joonistamine, lõpuks veel vehklemine, ratsutamise ja tantsimine. Albu seminar ületas õppeainete rohkuse poolest isegi Peterburi Teaduste Akadeemia Gümnaasiumi, mis asutati 1726.a. [Martinson 1978, NK nr.7, lk. 612].

Kooli esimeseks direktoriks sai Harju-Jaanist pärit vaimulik H.C.Wrede. Ta juhendas nii seminari kui ka samas tegutsenud vaeslaste varjupaika 1724. aastani. Albu seminari õppejõud olid pärit Saksamaalt, peamiselt Hallest. 1724. aastal töötas seminaris seitse õppejõudu, üks neist oli doktorikraadiga.

Seminari esimesel aastal õppis Albus 28 eesti poissi, 1720.a. loetleti õpilasi aga umbes 100. Seminari kasvandikest üks kuulsamaid mehi oli keisrikoja ihuarst J.D.Schilling [Martinson 1978, NK nr.7, lk.613].

1720.a. külastas Albu seminari Pihkva piiskop F. Prokapovitš, kes teatas tsaarile, et koolis õpib kuni 100 noort, peamiselt „liivimaalased“, aga ka mõned venelased [Martinson 1978, NK nr.7, lk.613].

Kuigi seminarile töötati igasugust toetust ja keiserlikku kaitset, ei arenenud kool edasi. Kool tegutses 1740-nda aastani. Albu seminar etendas siiski suurt osa siinsele noorsoole hariduse andmisel.

Detloff Gustav von Wrangell ostis Albu mõisa 1739. aastal parun von Nierothilt ja müüs selle 1.mail 1742 koos Seidla, Kaalepi ja Kukeverega Gustav Otto von Doglasele,

kes oli siis Eestimaa kuberner ja Ülemmaakohtu esimees. Douglaased asusid Albu mõisa elama.

Edasi märgivad toimikud kooli Albu eelkooli nime all. 1801.aastal korraldasid ümberkaudsed mõisnikud Albus maltsvetslaste peksmise, nn. Albu veresauna. Peksti ilma mingi kohtuta poolsurnuks. Eesmärk oli sisendada hirmu ja alandlikkust feodaalhärrade ees ning takistada tasuta tööorjade võõrsile rändamist [Kalda 1992 lk.10].

1. 2. 2 ALBU KOOL EESTI VABARIIGI PERIOODIL (1920-1940).

Albu Algkool leiab mainimist alles 1920.aastal, siis oli kool kolme klassiline. Kuni selle aasta 1.septembrini oli osa koolile antud ruumidest (mõisa köök ja ahjud) veel ajutiselt endise Albu mõisa härrastemaja omaniku käes. Maakonna valitsuse otsusega tuli anda Albu härrastemaja täielikult koolile üle. Seda põhjendati sellega, et endist omanikku Harpet enam Albus polnud, olid vaid tema teenijad. Teadaolevatel andmetel alustas algkool tööd 1921.a. 1.novembril. Selleks ajaks oli hoone täielikult antud kooli kätte. Maakonna valitsus oli õpetajateks määranud Ella Kingeri, Magda Reinbergi, Elvine Rahfeldi ja Liisa Mõttuse ning juhatajaks Jaan Kingeri. Kuni 1922.a. aasta juulikuuni eksisteeris kõrvuti Albuga ka Ale Algkool. Siis viidi Ale lapsed üle Albu kooli, kus oli 6 klassi ning õpetajaid juhatajaga kokku viis. 1922 aasta 9.novembriks liideti I ja II ning V ja VI klass ning kool jäi töötama 4 komplektiga [Albu Kooli kroonikaraamat lk.110].

Maakonna valitsuse otsusega tuli anda Albu härrastemaja täielikult koolile üle. Tähelestatud maja lubati juba kevadel koolile üle anda, kuid endine omanik peab siiani enda käsutuses tingimata tarvilikke ruume.

Albu vallavalitsust kohustati otsekohe Albu kooliruumid korda seadma ja muretsema hädavajalikkude inventari. 1920-21 õppeaastal oli kool kolmeklassiline. Õpilasi oli koolis 24. 14 poissi ja 10 tüdrukut. Esimesel aastal töötas koolijuhatajana J.Nurk. Ta kirjutas 1920/21. õppeaastal: "Kool asub omas puust majas, mis ehitatud 1910. aastal. Klasse 1, magamistube 1, väljakäigukohti 1, õpetajate kortereid 1 (1 tuba)" [lisa 1].

Juba järgmisel õppeaastal (1921/22) toimus suur muudatus – õpilaste arv kasvas. Kool oli 6 klassiline. Koolis oli kokku 117 õpilast – 55 poissi ja 62 tüdrukut (lisa 5). Kõige rohkem oli õpilasi III klasis – 30 õpilast, aga VI oli ainult 4 last. Sel õppeaastal alustasid tööd 5 uut õpetajat: Ella Kinger, Elviine Rohfeldt, Magda Reinberg, Liisa Mõttus. Koolijuhatajaks tuli Jaan Kinger.

Milline oli aga sel ajal koolihoonete ja maa väärtus?

20.juulist 1922.a. on säilinud märkmed selle kohta, et Albu kooli krundil oli:

1. Viljaait ja piiritusekelder
2. Sõiduhobuste tall ja kutsari korter
3. Härrastemaja ühes tiivaehitusega
4. Aedniku maja
5. Masinaküün
6. Pesuköök
7. Triiphoone
8. Jääkelder
9. Heinaküün

Hoonete väärtust aga hinnati järgmiselt: 53053 marka. Müües lisati hinnale 100% nii, et müügi hind kokku oli (Seidla ja Albu kooli hoonetele) 241524 marka. Ostulepingu eest tuli tasuda 10%. Peale seda tehingut olidki Albu mõisahooned täielikult kooli kasutada [Kalda 1992 lk.66].

Kuni 1922. aasta juunikuuni eksisteeris kõrvuti Albuga ka Ale Algkool. Siis viidi Ale lapsed üle Albu kooli, kus oli 6 klassi ning õpetajaid juhatajaga kokku viis. 1922/23 õppeaastal oli juhataja nagu eelmiselgi õppeaastal Jaan Kinger. Õpetajad olid Ella Kinger, Magda Reinberg, Liisa Mõttus ja Hermiine Ruthe. 1922.a. 9.novembriks liideti I ja II ning V ja VI klass ning kool jäi töötama 4 komplektiga.

Koolis õppis 113 last – 57 poissi ja 56 tüdrukut. Tolleaegne koolijuhataja on väga värvikalt kirjeldanud koolihooneid ja selle ümbrust. “4.september 1922. aastal. Koolil on eraldi väike majake pargis jõe ääres, kus kolmetoaline korter köögiga. Kool asub endises Albu mõisa härrastemajas ja sünnitab oma kõrvalhoonetega iseäralise talu, mida piirab lõuna poolt rohuaed, õhtupoolt park, põhja ja hommiku poolt põllud. Õuel kasvab palju puid, teede ääres samuti. Aia ja pargi vahelt jookseb läbi jõgi, mis paisub juba kooli maade vahel veskitiigiks. Maapind vähe lainetav, niidud ja metsad ulatuvad õhtu poolt peaaegu koolimajani. Looduse poolest väga ilus, iseäranis kevadel, mil õitsevad ümbruses tuhanded toomingad ja sirelid, millega kaetud kõik vabad aia ja tee ääred. Lähema turbasooni 2 km, rabani 4 km. Ilusaid maastikke on ümbruses palju. Lähemad suuremad mäed ja järved Aegviidus – 20 km. Ajaloolisi mälestusmärke ei ole. Väljaarvatud vast vana rehi, kus orjaajal peksa anti. Tööstuslistest ettevõtetest on oma mõisas vesiveski, auruveski ja viinavabrik, tuuleveskid ja vasesepa töökoda. Koolist mööda läheb Paide –Aegviidu tee, mis on heas korras. Paide – Tapa – Lehtse tee on 5 versta kaugusel, mis ka korralik tee.” Nii kirjutas Jaan Kinger. [Kalda 1993, lk.9, 10.]

Kool püsis 4-komplektilisena 1941. aastani. Neljandal õppeaastal (1923/24 õppeaastal) asus juhatajakohale August Berendsen, kes tuli Seidla Algkooli õpetaja kohalt. Koolis käis 137 õpilast [Albu Kooli kroonikaraamat lk.100].

1925.a. lahkus koolijuhataja kohalt August Berendsen ning juhataja kohusetäitjaks sai Johannes Raudsepp. Õpetajad olid sel ajal Elfriede Post, Meeta Kopti, Herbert Turbo ja Margarete Tahves. Sel aastal (1924/25 õppeaasta) oli koolipere suur – 154 last. Neist 75 olid poisid ja 79 tüdrukud. V klassis said koolitarkust isegi 31 õpilast [Albu Kooli kroonikaraamat lk.100].

1925/26 õppeaastal käis koolis 154 last (lisa 5). Koolipidusid korraldati tihti. Ei unustatud Vabariigi aastapäevi, kuulsate riigi- ja kultuuritegelaste juubeleid, jõule ja muid tähtpäevi. Aktuse päevaks saal kaunistati ja pandi välja kirjanike pildid [Albu Kooli kroonikaraamat lk.101].

28.oktoobil 1926.a. kinnitati Johannes Raudsepp kooli juhatajaks. Sel ametikohal töötas ta 16 aastat – 1941 aastani. Albu koolist leidis Johannes Raudsepp abikaasa Elfriede Posti, kes temaga koolitöö rõõme ja muresid jagas. Lapsi oli sel õppeaastal (1926/27) 121. Õpetajad olid Elfriede (Post) Raudsepp, Edla Oriks, Ester Mühling, Julius Lunts, Lill Pallon ja H.Korodi.

1927/28 õppis koolis 123 last. Täienduskoolis 8 tüdrukut.

1928/29 – 117 õpilast, täienduskoolis 15 tüdrukut.

1929/30 – 105 õpilast, täienduskoolis lisaks 29 tüdrukule ka 8 poissi.

1930/31 – 102 õpilast. Täienduskoolis 5 poiss ja 9 tüdrukut. Albu Täienduskool töötas ainult 5 aastat, sest Haridusosakond teatas Hariduskogu 18.juuni otsuse alusel, et „Albu

Algkooli juures töötavad täiendusklassid tuleb vähese õpilaste arvu tõttu ajutiselt sulgeda“. Niisiis, kestis Albu Täienduskooli töö 15.veebbruarist 1926.a. kuni 1.augustini 1931.a. 1931/32 õppeaastal käis koolis 119 last [Albu Kooli kroonikaraamat lk.103].

1932/33 õppeaastal oli õpilasi koolis 108. Johannes Raudsepp juhatas endiselt kooli. Õpetajad: Elfriede Raudsepp, Edith Mühlbach ja Elfriede Tambour. Andmed koolivormi kohta on säilinud 1932. aastast. Õpetaja Edith Mühlbach andis lastevanematele koosolekul näpunäiteid, kuidas õpilane ennast riietama peab. Samuti juhtis tähelepanu, et lapsevanemad rohkem “puhtuse pääle rõhku paneksid”. Soovitavaks riietuseks oli, et I – IV kl. poistel oleksid lühikesed püksid ja V – VI kl. – oleksid püksid kasvu järgi. Kinnine kuub, üherea nõõpidega ja kahe suurema ning ühe väiksema taskuga. Eelistatud oli tume värv. Tütarlastel oli tumesinine kleit, must põll, valge krae. Jalanõud pidid olema madalate kontsadega. Tumedad sukad, soovitatav püksuk. Müts – poistel must müts, tütarlastel tumesinine barett. Sussid – nõõr, riidest tallad. Sukad kanda soojade ilmadega allakeeratult. Soovitati raamatukotte. Sõna võeti võimlemisriiete kohta ja sooviti ühist lõiget õpetajatelt. Õpetaja Elfriede Raudsepp soovitas tütarlastel pikemaid kleite ja kleite keha kasvu järgi. Samuti soovitas tumedaid sukki, heledaid mitte väga kiiresti määrduvaid.

Koolijuhataja Johannes Raudsepp tegi ettepaneku, et õppenõukogu poolt esitatud riie kava panna hääletusele. Õppenõukogu poolt võeti võeti esitatud riie kava ühisel hääle vastu [Kalda 1993, lk.25]

Aastatel 1933 – 1941 töötas koolijuhatajana endiselt Johannes Raudsepp. Lapsi käis koolis veidi üle saja. 1937.a. märtsis antakse iseloomustus kooli kohta järgmiselt: koolil on oma õpilasorkester, ajakohane näitelava, oma õpilasleht, valgustusaparaat, ümbruses olevate taimede herbaarium, õppeaias taimi üle 300, avarad ruumid, looduslikult hea ümbrus, park, suvel jõgi supluseks, talvel uisuväli, praktikaga õppejõud. Koolijuhataja J.Raudsepp on kohaliku orkestri liige, juhatab näiteringi ja laulukoori rändamist [Kalda Paide 1992].

Kool püsis sellisena 1941. aastani. Õpetajatena töötasid neil aastatel Turbo, Utrov, Meihlbach, Pöldema, Pulk jt. Koolijuhataja oli 1925 – 1941 a. Johannes Raudsepp.

Leidsin huvitava fakti, et Albus on olnud täienduskool, mille kohta on vähe andmeid. Täienduskool alustas tööd 15.veebbruaril 1926. aastal. Esimesel aastal õppis klassis 16 tüdrukut. Algusaastatel õppis täienduskoolis palju tütarlapsi, alles neljandal õppeaastal tuli klassi 8 poissi, tüdrukuid oli 29. Algusaastatel tegid täienduskoolis õpetajatööd peale juhataja Johannes Raudsepa veel Elfriede Raudsepp, Julius Lunts, Meeta Kopti ja Ester Mühling. Täiendusklassi juhatajaks valiti Johannes Raudsepp. Tunnikava kokkuseadmine jäeti koolijuhataja hooleks. Õpetati laulmist, raamatupidamist ja kasvatustööd, kasvatusõpetust, kodanikuteadust ja kombeõpetust, eesti keelt, usuõpetust, käsitööd, aiatööd ja majapidamist. Täienduskoolil oli ka oma müts, mille äärel oli valgest metallist märk „A.T“ (Albu Täienduskool) [Albu Kooli kroonikaraamat lk.102].

1. 2. 2 ALBU KOOL NÕUKOGUDE EESTI AJAL (1941-1991)

Aastad 1941 - 1950

Uus aeg tõi koolile uue juhi. 1941/42 õppeaastal asus koolijuhatajaks endise juhataja asemele Karl Karlson. Õpilasi koolis oli 103.

1941/42 – 1946/47 õ.a.-ni oli kool 6-klassiline [N1, S4, Koolide passid 1946/47 õ.a, 1947, L.36].

Sm. Puki ettekanne „Kommunistliku kasvatus teostamisest koolides 1949/1950.õ.a. ja ülesandeid eelolevaks õppeaastaks“ ja sellele järgnenud sõnavõttudel, võtavad Järvamaa õpetajad vastu järgmised resolutsioonid:

Tõsta kommunistliku kasvatustöö taset 1950/51 õppeaastal. Selleks:

1. Hästi korraldada õppeasutuste ja lasteasutuste majanduslik- ja õppebaas.
2. Teostada koolikohustuse 100%-line täitmine.
3. Kohustada õppe- ja lasteasutuste direktoreid kindlustama 1.sept. k.a. õppe- ja kasvatustöö planeerimine.
4. Õpetajail väsimatult töötada ideelis-poliitilise ja õppemetoodilise enesetäiendamise alal, õiendama määratud tähtjaks nõutavad eksamid ja vestlused.
5. Kohustada välja töötama MR tööplaanid ja need esitama Järvamaa PK-le 10.septembriks k.a.
6. Rakendada ellu ÜLKNÜ XI kongressi otsused.
7. Tõsta õpilaste ideelis-poliitilist kasvatust, kasvatades noortes senisest enam nõukogude patriotismi ja internatsionalismi vaimus.
8. Võidelda kapitalistlike ja eesti kodanlik natsionalistlike igandite ning usuliste eelarvamuste vastu.
9. Nõuda õpilastelt õppedistsipliini ja eeskujulikku käitumist õpilasreeglite teadliku täitmise kaudu.

Õpilasorganisatsioonides süvendada sisulist tööd, kuid sealjuures vältida õpilaste ülekoormust tööga ja kinni pidada ÜK(b)P Keskkomitee määrusest „Abinõudest õpilaste ühiskondliku ja muu mitteõppetööga ülekoormamise vältimiseks“ [Resolutsioonid 1949/50, L.2].

Albu 7-kl. Koolis oli 1950/51. Õppeaastal moodustatud 5 klassikomplekti ja 1 komplekt vene õppekeele II-V klassini. Õpilasi oli koolis 110. Koolijuhatajaks oli esimest aastat Maria Uustalu. Koolis töötas 6 õpetajat: Anni Salmisto, Hille Antonis, Oskar Riiman, Silvia Salmisto, Helja Tutsov ja Ellen Kreegipuu. Neist viimased kaks alustasid tööd Albu koolis esmakordselt. Välja langes õppejõududest endine direktor Karl Karlson. Huviringidest tähtsaim oli spordikollektiivi töö. Koolipidusid korraldati aasta jooksul kolm. Esineti näidenditega, lauludega, deklamatsioonidega. Koolis oli 12 kommunistlikku noort. Arvuliselt suurimaks organisatsiooniks koolis oli pioneeriorganisatsioon 54 õpilasega.

Lastevanemate üldkoosolekuid peeti aasta jooksul kaks. Neil selgitati kooli ja kodu koostööd, õpilasreegleid ja loodi side edasiseks vastastikuseks abistamiseks kasvatustöös [N1, S1, Koolide passid 1950/51 õ.a, 1951, L.144].

1947/48. – 1961/62.õ.a. oli kool 7-klassiline. Õpilaste arv oli 100 lapse ümber ja langes 1962.a. 74-ni.

Aastad 1951 - 1960

Kooli tüübi nimetuse ühtlustamise otstarbel nimetati kooli edaspidi “Albu 7-aastane Kool”. 1951/52 õppeaastal oli klasside arv seitse ja õpilasi 101. Uutest õpetajatest asusid tööle Ille Saaliste, Heinrich ja Helmi Riska. Kõik nad täitsid vastutustundlikult oma tööd. Kooli üldine edukus oli rahuldav. Ekskursioon korraldati lõpetanutega Tallinna, kus vaadeldi linna, muuseume, loomaaeda, käidi teatris, tsirkuses ja trükikojas.

Klassivälist lugemist suunasid ja kontrollisid klassijuhatajad. Koolis töötas spordikollektiiv õpetaja Heinrich Riska juhtimisel. Punase Risti ringi tööst võttis osa 34 õpilast. Ringi liikmed omandasid sanitaarkultuurilisi teadmisi. Veel töötasid kooli juures kirjandusring ja vene keele ring, hõlmates õpilasi V-VII kl. Korraldati nääripuu lihtsate kingitustega. Raamatukogu oli täiendatud 138 köitega. Kooli juures oli ka õpetajate raamatukogu. Kooliarst külastas kooli kaks korda aastas [N1, S7, Koolide passid 1951/52 õ.a., 1952, L.136].

1952/53 õppeaastal oli klasside arv 7, klassikomplektide arv 5. Klassikomplektid olid moodustatud järgmiselt: I ja III, II ja IV, V, VI, VII. Õpilaste arv õppeaasta algul oli 100. Õpetajatele lisaks asus tööle Aino Avapuu.

Koduste tööde kontrollimine toimus igas tunnis suulise küsitlemise ja vihikute kontrollimise kaudu. Nooremates klassides oli sisse seatud ringivihikud ja kontrolltööde vihikud. Vanemais klassides ringi-, kontroll-, kirjandite-, kirjandus- ja grammatika vihikud. Kontrollimine toimus järjekindlalt. Laboratoorseid töid korraldati botaanikas, keemias, füüsikas V-VII klassini.

Klassivälist lugemist juhtisid raamatukogu juhataja, eesti keele õpetaja, vene keele õpetaja ja klassijuhatajad. Nende poolt oli koostatud soovitatavate raamatute nimestikud ja need klassides välja pandud. Aasta jooksul korraldasid klassijuhatajad kooli ja internaadi ühislugemisi koos aruteluga. Raamatukogu juhataja juhendamisel seati sisse lugemisvihikud.

Huviringidest töötasid koolis:

1. kehakultuurikollektiiv – 43 liiget, õp. Heinrich Riska juhtimisel. Ringi rahvatantsu ja võimlejate sektsioon õp. Silvia Salmisto juhtimisel õppis ja esitas rohkesti rahvatantse ja võimlemisettekandeid.
2. noorte naturalistide ring – 31 liiget, õp. Aino Avapuu juhtimisel.
3. Punase Risti Seltsi organisatsioon – 44 liiget, õp. Helmi Riska juhtimisel.
4. Vene keele ring- 18 liiget, õp. Maria Uustalu juhtimisel.

Koolivälistest üritustest võttis kool osa kinoetendustest oma koolis. Pidusid koos nääriõhtuga kokku peeti kolm. Õppenõukogu tegeles õpilaste hindamise ja puudumiste

küsimustega. Koolis oli sel aastal kapitaalremont. Kommunistlikke noori oli koolis 12, pioneere 59 [N1, S15, Koolide passid 1952/53 õ.a, 1953, L.144].

1953/54 õppeaastal oli klasside arv 7, klassikomplekte 5. I poolaasta õppetöö tulemusena saavutati õppeedukus 79%. Järgmisel poolaastal oli õpilaste edutuse suurenemise põhjuseks puudumine. Õpetajaskond püüdis küsimust lahendada õpilaste kodude külastamisega [Protokolliraamat, 1953, lk.51]. IV veerandi lõpul otsustati rangelt õppeedukuse küsimus ning jäeti edutud klassikursust kordama või järeleksamitele. Teadmiste tase üleviidud õpilastel oli kindel [N1, S25, Koolide passid 1953/54 õ.a, 1954, lk.140].

1954/55 õppeaastal muudatusi ei toimunud, klasside arv 7 ja klassikomplekte 5. Õppeaasta edukust inspekteeriti I poolaasta lõpul. Inspekteerimisel põhjustas rahulolematust õp.Elsa Pussi tundide halb hinnang ja kooli internaadi dokumentatsiooni nõuetele mittevastavus. Inspekteerimisele järgnes Haridusosakonna käskkirjaline noomitus direktor Avapuule ning õpetaja Pussile. Mõlemad õpetajad taotlesid koolist ja ametist lahkumist, mida kinnitati käskkirjaliselt. Õppeaasta lõpul muutus õpetajate kaader. Haridusosakonna käskkirjaga viidi kooli endine direktor üle Saksi 7-a. Kooli. Õppetöö kulges rahuldavalt, õppenõukogu teostas rangelt hindamisi ja järeleksameid jäi sooritama sügiseks 11 õpilast. Kahe tööaasta kestel asus suviti kooli ruumides suvelaager, mille tõttu sai kooli rõdu palju lõhkuda. Õppeaastal korraldati eriti palju ekskursioone [N1, S34, Koolide passid 1954/55 õ.a, 1955, lk.150].

1955/56 õppeaasta algas tunduvas osas uuenenud kaadriga. Direktorina asus tööle Johannes-Voldemar Peltser ning uute õpetajatena Karin Peltser ja Helge Maarend. Kool töötas 5 klassikomplektilisena, õpilasi oli 105. Majanduslikult oli kool küllaltki laostunud: hoone väliskrohv lagunenud, ahjud kauaaegsest remondita tarvitamisest kannatanud, hoone sissekäigu trepp täiesti lagunenud, seestpoolt ruumid mustad, aknad katkised jne. Peale hädatarvilikku pisiremonti saadi koolitööd siiski alustada [N1, S54, Koolide passid 1955/56 õ.a, 1956, lk.631].

1956.aasta suvel toimus koolihoone ulatuslikum remont 30000 rubla ulatuses. 1958.aastal tehti ümber kõik küttekolded, uuendati osaliselt katus, korrastati fassaad, siseruumid värviti ja õpilaste käimlad reorganiseeriti [Liivak 1995, 29.lk]. Neil aastatel oli 6 klassiruumi ja need olid kõik läbikäidavad. Maja vasakus tiivas asus ka kaks korterit õpetajatele ja neile mõeldud köök. Kuna paremas tiivas asus internaat, siis oli seal veel üks köök ja seal toimus ka koolilaste toitlustamine. Lapsed said jätta oma üleriided ja välisjalatsid riidehoidu, kust vasakule edasi läks saali. Õpetajate tuba ja pioneerituba asusid kõrvuti koos raamatukoguga. Väikene ruum oli ka õppevahenditele, kus hoiti õpetajatele vajalikku tunni läbiviimiseks. Jalutuskoridorist vasakul asusid õpilaste käimlad (poistele ja tüdrukutele eraldi) ja teisel pool asus kooli arhiiv ning koda (lisa 2).

1.septembril 1959.a. algas töö normaalsetes tingimustes. Ainult õpilaste arv näitas langust. 1960 kevadel oli lõpetajaid 10 ja sügiseks kujunes õpilaste arvuks 80 [Liivak 1995, 30.lk].

Alates 1960 aasta sügisest toimus õpetajate osas muutusi: lahkus õp. Arnold Parts ning asemele tuli õpetaja Anni Vikko. 1961 kevadel lõpetas kooli 8 õpilast [Liivak 1995, 31.lk].

Aastad 1961 - 1970

Uut kooliaastat alustati 1.septembril 1961 - 78 õpilasega. 1962.a. likvideeriti Tapa rajoon ning Albu läks Paide rajooni koosseisu [Liivak 1995, 32.lk].

1962/63. – 1969/70.õ.a. töötas kool 4-klassilise algkoolina. Alates 1. septembrist 1962.a. likvideeriti 7-a. Kool ning jätkati 4-klassilise koolina. Õpilasi oli seitsmeaastases koolis likvideerimise momendil 74. Reorganiseeritud Albu Algkoolis oli 32 õpilast, millest moodustus 2 klassikomplekti. Kaadrist jäi tööle algkooli Johannes-Voldemar Peltser juhatajana ja õpetajateks Karin Peltser ning Virve Rikkrand [Liivak 1995, 33.lk].

Alates 1.septembrist 1962.a. oli endise Albu 7. a. Kooli järglane Albu Algkool töötanud kuni 1966 aastani normaalsetes tingimustes. Õpilaste arv oli vahemikus 20 – 30 [Liivak 1995, 33.lk].

Alates 1.septembrist 1967.a. asus kool töötama kahe komplektiga ning kahe õpetajaga. Juhatajaks jäi Johannes-Voldemar Peltser ning õpetajaks Virve Rikkrand, kuna vanaduspensionile siirdus õp. Karin Peltser. Meenutab Andres Nõlve (Kultuuriministeeriumi riigivara büroo juhataja): „Koolis käisin Albus ja Roosna-Allikul. Talvedest meenub kohe kooli sõit: veoauto kastis oli pisike majake, lapsed seal sees. Auto jäi pidevalt lumme kinni.“ [Järva Teataja 5.06.1998]. Kool töötas enamvähem normaalsetes tingimustes. Õpilaste arv avaldas vähenemise tendentsi. Nii lõpetas 1968.a. kevadeks 26 õpilasest klassikursuse 25.

1. septembril 1968.a. oli õpilaste arv 22. Kõik õpilased lõpetasid klassikursuse [Kalda 1993, lk.33].

1969/70 õppeaastal hõlmasid remonditööd koolihoone sise- ja välisosa. Abi tuli kohalikult majandilt ja haridusosakonnalt [Kalda 1993, lk.34]

Aastad 1970 - 1985

1970/71.õ.a.-st muudeti kool 3-klassiliseks, kusjuures moodustati 2 klassikomplekti I kl. ja II ja III kl. Alustati 22 õpilasega, esimeses 9, teises 8 ja kolmandas 5 õpilast. Seoses endise direktori Johannes-Voldemar Peltseri pensionile siirdumisega, viidi õpetaja kohalt üle direktoriks Õile Kalda ja teise komplekti (II ja III kl) õpetajaks tuli Tartu Pedagoogilisest Koolist Kaie Sügis. Raamatukogu eest hoole kandmine ja õpilastele raamatute laenutamine sai ülesandeks Õile Kaldale. Õppeaasta lõppedes jäeti 24-st õpilasest kaks õpilast klassikursust kordama [Kalda 1993, lk.34].

1971/72 õppeaastal jätkati kahe klassikomplektiga, kokku 23 õpilasega. I klass – 12 õpilast ja II ja III kl – 11 õpilast. Meeldejäävaks ürituseks kujunes matk „Tere Sügis“. Kõik I klassi õpilased võeti vastu oktoobrilaste ridadesse. 6.novembril tähistati kooli 50.aastapäeva, kus osalesid paljud endised õpetajad ja õpilased. Ühtlasi tähistati ka Oktoobrirevolutsiooni 54.aastapäeva. Kooli autasustati hea õppe- ja kasvatustöö eest [Kalda 1993, lk.34].

1972/73 õppeaastal alustati tööd kahe klassikomplektiga ja 18 õpilasega. I ja II kl – 9 õpilast, õpetaja Kaie Sügis ja III kl – 9 õpilast, direktor Õile Kalme. Alates 2. oktoobrist 1972.a. läks juhataja dekreetpuhkusele ja tema asendajaks määrati 3. klassi juhatajaks Kaidi Kalle. Internaati hakkas toitlustama Meeri Koitla. Veebruaris toimus ekskursioon Tallinna, külastati teatrit ja käidi lennukiga sõitmas. 26.mail oli kevadpidu, kus iga laps luges luuletust, laulis, tantsis või võimles. 30.mail oli viimane koolikell. Neljade ja viitega lõpetas 7 õpilast. Üks laps jäeti klassikursust kordama. Kool lõpetati ühises pidulauas torti süües. Peale sööki tantsiti valssi, sambat, rumbat [Kalda 1993, lk.35].

1973/74 õppeaasta algas 17 lapse ja kahe klassikomplektiga. I kl – 7, II kl – 7 ja III – 3 õpilast. Seoses abiellumisega lahkus endine õpetaja Kaie Sügis ja asus tööle Kaiu 8-kl Kooli. Koolijuhi kohale tuli tagasi Õile Kalme. Teda asendanud Kaidi Kalle asus tagasi tööle oma erialale, Laekvere Rahvamaja juhatajaks. Teise õpetajana II ja III klassijuhatajana asus tööle endine Seidla Algekooli õpetaja Helge Maarend. Kevadel lõpetasid klassi kõik õpilased, neist 6 heade ja väga heade hinnetega [Kalda 1993, lk.35].

1974/75 õppeaastal oli I ja II kl vastavalt 3 ja 8 õpilast (õpetaja Helge Maarend), III kl – 7 õpilast (direktor Õile Kalme). 1.klassi õpilastele oli üllatuseks uus kukega aabits ja sel aastal esmakordselt kingitud ka teised uued õpikud. I poolaasta lõpetas 2 last puudulikuga, 9 lõpetas neljade-viitega. Detsembris valmis kooli keldrikorrusel kolhoosi söökla, mis teenindas ka kooli õpilasi. Kooli mudilasringi, kuhu kuulusid ettevalmistusrühma lapsed, juhendas Kaja Lindsaar. Kevadel lõpetasid klassikursuse kõik lapsed. Peale kooli lõpetamist korraldati ekskursioon Tallinna, kus külastati Vabaõhumuuseumi ja loomaaeda [Kalda 1993, lk.36].

Aastatel 1975 - 1984 olulisi muudatusi koolielus ei toimunud. Jätkati kolmeklassilisena ja kahe klassikomplektiga. 1977/78 õ.a. oli senisest kõige rohkem õpilasi algkooli päevil – 31. 1982/83 õ.a. oli kokku 34 õpilast. Viidi läbi traditsioonilisi üritusi: matkad pööripäevadel, A.H.Tammsaare sünniaastapäevale pühendatud rahvamatk, Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva tähistamine, nääripidu, naistepäev, kevadpidu. Suvel töötas enamus lastest Tammsaare suvemalevas.

1984/85 õppeaastal jätkas kool 3 klassiga kahes klassikomplektis. Õpilasi kokku 29. Majanduslikult kujunes suuremaks tööks 6-a. klassi avamiseks kasutusele võetud ülesannete lahendamine – koolihoone parempoolne tiib remonditi – tehti uus alus, asendati magamistoa põrand – nii et 16 6.aastast last said tööd alustada. Kahjuks ei tulnud Haridusministeerium vastu Albu koolis IV klassi avamise ning järk-järgulise IX-klassiliseks kooliks kasvatamise küsimuses – Albu kooli õpilased pidid minema edasi õppima Roosna-Alliku 8-kl.Kooli ja Aravete Keskkooli [Albu kooli arhiiv, Kalda, A. „Albu Kool 1920-1921“, Paide 1993, lk.48].

Aastad 1985 - 1991

1985/86 õppeaastal jätkas kool tööd kolme komplektilisena. Esimest aastat alustas pikapäevarühmana tööd 6-aastaste laste ettevalmistusklass 16 õpilasega. Nii õpetaja kui kasvataja kohustusi täitis endine Aravete Kolhoosidevahelise Lastepäevakodu kasvataja Ly Paas. I-klass – 10 õpilast, töötas Õile Kalme juhendamisel. II-klass – 10 õpilast + III-klass – 10 õpilast töötas õpetaja Age-Li Liivaku juhendamisel. 6-aastaste käsutusse läks terve hoone tiib ja seetõttu suurenes kooliruumide kogupind ning koetavate ruumide arv, tööle asus 2 koristajat. Õpetajate Kalme ja Paasi organiseerimisel viidi koolis läbi peotantsu kursused. Kool lõpetas õppeaasta täieliku õppeedukusega [Kalda 1993, lk.50].

Järgmisel õppeaastal (1986/87) saadi luba ülekasvamiseks 8 klassiliseks ja 1988/89 õppeaastast kannab kool Albu 9-klassilise Kooli nime.

1986/87 õppeaastal jätkas kool tööd 3-komplektilisena, kuid 4 klassi olemasoluga. I(6a) ja II – 15+8 õpilast, klassijuhataja Ly Paas. I(7a) ja III – 18+9 õpilast – klassijuhataja Age-Li Liivak. IV klass – 10 õpilast, klassijuhataja Õile Kalme. Alates 1.novembrist 1986.a. tuli Albu kooli õpetajana tööle endine Vodja Algkooli juhataja Maie Ramb, kes jätkas tööd I(7a) ja III klassiga, kuna Age-Li Liivak hakkas tööle pikapäevarühma kasvatajana. Õnnestunumaid üritusi oli põllumeeste päevale pühendatud nunnukonkurss. Suuremat hoogu sai muusikaalane tegevus, õpetaja Kaja Kütismaa juhendamisel. Suursündmuseks oli, et kevadel sai enamus III ja IV klassi õpilastest pioneeriks [Kalda 1993, lk.50, 53].

Toimus õpetajate kongress. Ühiskonnas toimuv uutmisprotsess hõlmab täies ulatuses ka haridussüsteemi kõiki lülisid, kõigi pedagoogide ja kasvatajate tegevust noorte kasvatamisel ja õpetamisel ning neile kutseoskuste andmisel. Uutmisprotsess vajab niisugust haridussüsteemi, mis toetaks kooli ja kodu taotlusi, võimaldaks ühendada kõigi kasvatusena tegelevate inimeste ja ametikohtade jõupingutusi noore põlvkonna ideaalide ja eeltesmärkide kujundamisel, patriootilisel ning internatsionalistlikul kasvatamisel. Nii räägiti Eesti NSV Õpetajate Kongressi läkituses [Eesti NSV Õpetajate Kongressi läkitus, Nõukogude Õpetaja 1987, nr. 14, lk.4].

1987/88 õppeaastal jätkas kool 6 klassiga, kuid 5-komplektilisena. I(6a) – 17 õpilast, II(6a) ja III – 17+8 õpilast, II – 20 õpilast, IV – 10 õpilast, V – 9 õpilast. Kuna kool kasvas jälle ühe klassi võrra, siis oli raskusi pedagoogilise kaadri komplekteerimisega. Kool jätkas üritustes vanade traditsioonidega. Esmakordselt toimus emadepäevale pühendatud laste lauluvõistlus.

„Koolireformi algusest on möödunud juba veidi üle kolme aasta, kuid täna peame tõdema, et see pole andnud veel oodatud efekti. Koolireform algas keerulises situatsioonis. Seda põhjustasid ja põhjustavad ka praegu sotsiaalsed süvaprotsessid, millega tuleb arvestada. Kooli ümberkorraldus on kogu ühiskonna, nii õpilaste, õpetajate, haridusjuhtide kui ka tootmiskollektiivide ühine üritus. Koostöö peab olema suunatud sirguva põlvkonna kasvatamise täiustamisele. Negatiivsed protsessid haridusel tuleb lahendada kogu kogu ühiskonna jõududega ja seda ka tehakse. Reform jõustus põhiliselt 1983.a, mil ei olnud veel välja töötatud ühiskonna igakülgse uutmise

põhimõtted. Hinnatakse ümber esitatud põhisuunad ja täpsustatakse lähtekohad. Eelmisel õppeaastal alustas meie vabariigis õpinguid enamik 6.a, kes lülituvad aktiivsesse ellu tulevase aastatuhande esimesel kümnendil. Käesolev 1987.a on olnud ja on ka elus sündmusterohke, tähtsaim neist oli kindlasti märtsikuus toimunud ENSV Õpetajate Kongress, mis ärgitas kõiki – nii pedagooge, kui ka teiste elualade töötajaid pedagoogilisi probleeme arutama.“ [Johanson, E. Nõukogude Õpetaja 1987, nr.10, lk.9].

Lapsevanemad taotlesid 8.kl kooli avamist juba 3 aastat tagasi, kuid esialgu asjata. Järgmisel aastal võttis kooli küsimuse uuesti üles esimees J. Nõlve, käis Haridusministeeriumist abi otsimas ja saigi. Nüüd õpib Albu koolis juba 83 õpilast, „abituurium“ on aga V klass [Mäe, S. Nõukogude Õpetaja 1988, nr.1, lk.3].

1988/89 õppeaastat alustati 7 klassiga, 7 klassikomplektiga ning 99 õpilasega. Koolis töötas 2 pikapäevarühma 75 õpilasega. Klassijuhatajatena töötasid õpetajad alljärgnevalt:

- I(6a) kl. – 16 õpilast – õp. Marge Mikson
- II(6a) kl. – 16 õpilast – õp. Õile Kalme
- III(6a) kl. – 15 õpilast – õp. Ly Paas
- III(7a) kl. – 21 õpilast – õp. Maie Rambli
- V kl. – 9 õpilast – õp. Virge Koger
- VI kl. – 11 õpilast – õp. Tiiu Viitkar
- VII kl. – 12 õpilast – õp. Ene-Reet Maasik

Oma esimest tööaastat Albu koolis alustas Kersti Arula, kes oli lõpetanud Nõo Keskkooli. Koolis andis ta vanematele klassidele matemaatika, füüsika ja kunstiopetust. Samuti alustas esimest aastat ka teine Nõo Keskkooli lõpetanu Virge Koger, kes andis inglise keele, bioloogia, tütarlaste kehalise kasvatuse ja tööõpetuse tunde. I(6a) klassiga alustas tööd Marge Mikson. Tema juhendamisel töötas ka aeroobikaring. Jätkasid tööd endiselt Õile Kalme – direktori kohusetäitjana ja algklassiõpetajana, Age-Li Liivak pikapäevarühma kasvatajana, Ene-Reet Maasik – eesti keele ja kirjanduse õpetajana ja 0,5 kohaga raamatukoguhoidjana, Ly Paas – algklasside õpetajana, Maie Rambli – algklasside õpetajana ja direktori asetäitjana 0,5 kohaga, Tiiu Viitkar – vene keele õpetajana, Irina Poddubnaja I(6a) kl. pikapäevarühma kasvatajana. Kohakaaslastena töötasid Tammsaare nim. kolhoosi ohutustehnika insener Malle Pau ajalooõpetajana ja tiser Paul Urbanus jätkas tööd poeglase tööõpetuse õpetajana. Vaeküla Eriinternaatkoolist tuli pensionärina tööle kehalise kasvatuse õpetaja Ilmar Lindam. Alates 3.oktoobrist 1988.a. siirdus dekreetpuhkusele Irina Poddubnaja ning teda hakkas asendama Külli Pesti. Tantsujuhtide pikkadel kursustel hakkas käima õpetaja Ly Paas. Sel aastal alandati mitme õpilase käitumishinne mitterahuldavaks. 10 õpilast lõpetasid kiituskirjaga. Endiselt jätkati traditsioonilisi üritusi, kuid sageli said need uue sisu ja mõtte [Kalda 1993, lk.60].

1989/90 õppeaastat alustati 8 klassi ja 8 komplektilisena. Puudu jäi veel IX klass.

1990/91 õppeaastat alustati juba 9-klassilise koolina. Kevadel lõpetas I lend 9.klassi täieliku õppeedukusega. Hoogsamaks ja sisukamaks muutus sel aastal klassi- ja kooliväline tegevus, kuna laste juhina asus terve kohaga tööle Maret Alev.

1. 2. 3 ESIMENE ÕPPEAASTA (1991/92) TAASISESELYUNUD EESTIS

Kool alustas tööd 9-komplektilise põhikoolina alljärgnevas suuruses:

- I kl. – 17 õpilast, klassijuhataja Õile Kalme
- II kl. – 14 õpilast, klassijuhataja Ly paas
- III kl. – 20 õpilast, klassijuhataja Maie Rambli
- IV kl. – 18 õpilast, klassijuhataja Mare Kabel
- V kl. – 17 õpilast, klassijuhataja Kaja Oja
- VI kl. – 12 õpilast, klassijuhataja Malle Pau
- VII kl. – 15 õpilast, klassijuhataja Jüri Leet
- VIII kl. – 9 õpilast, klassijuhataja Külli Pesti
- IX kl. – 10 õpilast, klassijuhataja Maret Alev

Kehalise kasvatus õpetajaks tuli Tõnis Aan. Kohakaaslastena asusid tööle Arvi Part – 8. ja 9. klassi poeglase tööõpetuse õpetajana; Heino Poolas – 8. ja 9. klassi füüsika õpetajana ja Paul Urbanus 5., 6. ja 7. klassi poeglase tööõpetuse õpetajana. 0,25 kohaga remonditöölisesena töötasid Paul Urbanus ja Jaan Murumaa. Tööd jätkasid 3 koristajat. Kuna Paul Urbanus ei suutnud tagada korda tööõpetuse tundides, siis ta lahkus töölt koolis. Pensionile siirdus alates 1.jaanuarist 1992.a. koristaja Maria Koger, ning tema asemele asus tööle Galina Kütismaa.

Üritused olid sisukad nagu eelmisel aastal - harrastusjuhiks oli Maret Alev. Üritustega püüti kujundada rahvustunnet. Peeti hõimupäeva, folklooripäeva, luulehommikuid. Suuremaks sündmuseks oli Albu kooli 70.sünnipäeva tähistamine 12.novembril. Üritus koolimajas koos haridustöötajatega ja 16.november oli pühendatud vilistlaste kokkutulekule. Valiti kooli rammumees ja esimest korda koolipiiga. Kool lõpetati kevadpeoga ning IX klassi lõpupeoga [Kalda 1993, lk.66].

2 KOOLI PERSONAL JA KOOSTÖÖ LASTEVANEMATEGA

2.1 KOOLIJUHID

Tänaseks on Albu koolis olnud 9 koolijuhti (lisa 3). Kõik koolijuhid on olnud väga tähelepanuväärsed isikud ja aktiivselt kaasa löönud külaelu edendamisel. Esimene koolijuht oli J.Nurk, kes töötas vaid ühe aasta ja andis teatepulga üle Jaan Kingerile. Jaan Kinger oli väga mures teolude pärast, armastas ilusat maastikku ja korrastatud maa-aedu. Koolijuhataja J.Raudsepp oli kohaliku orkestri liige, juhendas näiteringi ja laulukoori. Tema südameasi oli ka kuulsa kirjaniku, Tammsaare, toetuse avaldamine kodukoha kooli poolt talle korraldatava juubelipeoga (50a.) ja talle saadeti auõhtuks tervitustelegramm [Kalda 1993, lk.6.]

9 aastat koolijuhi ametit pidav Karl Karlsoni kohta võime lugeda arhiivimateriaalidest: „Koolide puhastamine klassivaenulikust elementidest pole aga tehtud veel kõik. Nii on praegugi Albu 7-kl. Kooli direktoriks aktiivne kaitseliitlane ja fašistliku armee ohvitseer Karl Karlson“. Tema vahetas välja Maria Uustalu.

Väga loominguiline, nooruslik ja rõõmus oli direktor Aino Aavapuu. Tema aktiivsus sütitas ka õpetajaid ja õpilasi. Koos tehti palju väiksemaid ja suuremaid etteasteid. Kui 1962.a. likvideeriti Tapa rajoon, läks Albu Paide rajooni koosseisu. Sellest ajast on ka uus koolijuht Johannes-Voldemar Peltser, kes siirdus 1970.a. pensionile ja tema asemele tuli ametisse Õile Kalme. Lapsed said tugeva töökasvatuse kooliaiaist. Kooli juurde oli rajatud tolle aja nõuetele vastav kooliaed, kus lapsed said ise teha aiatööd. Kooli juures oli ka ettevalmistusrühm. Õile Kalme juhiaastatesse jääb ka selle kooli suurima õpetajaskonnaga õppeaasta 1988/1989 (17 õpetajat) - see oli ka loomulik, siit edasi kasvas kool igal aastal ühe klassi võrra. 1991.a. läksid esimese lennu 9.klassi noored. Kuna kool vajab tõsist remonti, siis hakati pihta ehitustöödega. Hiljem segas seda tööd muinsuskaitse, kes tegelikult koolile heateo tegi – on ju tänaseks Albu Põhikool Eesti kaunemaid mõisakoole. Õile Kalme oli direktoriks üle 30 aasta, pidi lahkuma ametist seoses kõrghariduse puudumisega 1998.a. Ta on tänagi edasi tööl – algklasside õpetajana ja osaleb aktiivselt Järvamaa Mõisakoolide Ühingu töös.

2.2 ÕPETAJAD

Albu koolis on läbi aegade õpetanud palju õpetajaid, see arv läheneb 100-le. Koolil on olnud selliseid õppeaastaid, kus oli vaid üks õpetaja. 1967-1969 Virve Rikkand, 1969-1970 Õile Kalme, 1970-1972 Kaie Sügis, 1975-1976 Helga Maarend, 1976-1983, 1984-1985 Age-Li Liivak. Kõige rohkem on õpetajaid olnud 1990-1991, nimekirjas oli siis 17 õpetajat. Kõige pikema staaziga on olnud õpetaja Õile Kalme, kes on Albu koolis olnud nii õpetaja kui õpetaja-juhata kokku üle 30 aasta, seda alates 1969 aastast ja töötab tänaseni edasi algklasside õpetajana (lisa 4).

Albu koolis on olnud läbi aastate üsna kindel õpetajaskond, kelle staaz on vähemalt 10 aastat. Need õpetajad, kes on koolis õpetanud vaid ühe õppeaasta, on enamuse selleks lühikest aega koolitööd teinud, et siis proovida kõrgemasse kooli sisseastumist. Albu koolis on olnud vähe meesõpetajaid. Seda eriti 50-ndatel aastatel. Lapsed aga, eriti poisslapsed, vajasisid meeste õpetussõnu väga. Sel ajal oli palju erialase hariduseta õpetajaid ja sellest ei tehtud suurt probleemi. Olulisemaks peeti õpetajate ideelis-poliitilist tausta. Sellega seoses kontrolliti õpetajate tööd nii kooli juhtkonna, kui ka inspektorite poolt. Taheti avastada kõiki kooli edukaid õppe- ja kasvatustööd takistavaid lünki ja puudusi.

1957.a. 18.-20. veebruarini inspekteerisid Albu 7-a. Kooli inspektorid A. Proosa ja V. Laidvee. Kooli direktori töös leiti palju puudusi. Nimelt ei olevat ta täitnud tundide külastamise vihikut, ei kontrollinud klassipäevikute õiget täitmist, ei osutanud tähelepanu klassivälisele tööle. Ka ei jäänud inspektorid rahule õpetajate ideelis-poliitilise enesetäiendamise ja õpetajate tööplaanidega ja külastatud tundidega ei jäänud rahule. Õpetatele tehti hulgaliselt nõudmisi: valmistuda põhjalikumalt õppetundideks, sagedamini küsitleda õpilasi ja teha kindlaks nende tegelik teadmiste tase.

Inspektorid tegid kirjalikult ettepanekute nimekirja, et koolis õpetamise ja kasvatamise osas asi muutuks. Need inspekteerimise aktid olid väga kriitiliselt meeletatud. Kollektiiviga oli midagi juhtunud. Kunagise õpilase Evi Nuiamäe meenutuste kohaselt oli matemaatika õpetaja H. Antonis kohusetundlik õpetaja. Ta õpetas lapsi peale tunde meeleldi ja võttis neid vastu ka kodus. Vilistlaste meenutused ja inspektorite märkmed õpetajate kohta on vastuolulised. Selge on see, et inspektorite nõudmised olid ranged, kuid vastuoluline oli ühiskond ise, kus elati. Eeltoodu põhineb Albu kooli arhiivmaterjalidel [Liivak 1995, lk. 29-32].

2.3 KOOSTÖÖ LASTEVANEMATEGA

1950aastatel leiti, et kasvatustöö tõhustamiseks tuleks luua tõhusam side lastevanematega. Palju abi oli emadest, kes õmblesid näidentite tarvis kostüüme. Meenutab üks endisi õpilasi, et näidendis „Lumekuninganna“ oli mul väga kaunis helesinine hõbedaste tähtedega kaunistatud kleit [Preesalu 1994, lk.3]. Lastevanemate koosolekuid peeti aasta jooksul kaks korda. Koosolekutel selgitati kooli ja kodu koostööd ja loodi side edasiseks abistamiseks. Kuna kõiki vanemaid ei tulnud koosolekule, käisid õpetajad palju kodusid külastamas, et kodu ja kooli vahel sidet säilitada [Preesalu 1994, lk.70].

Kodud olid vaesed ja raske oli lapsi koolitada. Vaatamata sellele tundsid vanemad suurt huvi oma laste õpingute vastu ja oldi õnnelikud edusammude üle. Kuni 70-ndate aastateni oli koostöö lastevanematega peaaegu muutumatu. Mida rohkem aega edasi, seda tõsisemalt hakkasid lapsevanemad „sissesulanduma“ õppetöösse. Koheselt tekkis vajadus tihedamini korraldada lastevanemate koosolekuid, hakati korraldama nn. lahtisi õppetunde. Tekkis ka vajadus kutsuda kooli esinema psühholooge, metoodikuid ja teisi õppetöoga tihedalt seotud ametite esindajaid – enim toimus selliseid üritusi-loenguid veerandite lõpul, alati olid oodatud lapsevanemad ja selleks, et neid seal ka oleks, saadeti koju kutseid. Niisuguste üritustega taheti tõsta õpetaja rasket ametit lastevanemate silmis ja päevakohane oli ka lapsevanema koolitus. Samas sai vestelda ka õpetajatega ja alati oli väikene etteaste laste poolt. Väga populaarsed olid laupäevakud, matkad ja klassiõhtud – hiljem (80-ndatel) sai populaarseks siiski lastevanemateta klassiõhtud.

A.H.Tammsaare nim. Kolhoos abistas Albu kooli materjalide veol, kütte veol ja toetas aineliselt ekskursioonide korraldamist [Preesalu 1994, lk.70]. Ühiskondlikusse töösse oli kool lülitunud kolhoosi kaudu. Kolhoosi pidudel esines kool isetegevusetekannetega. Ka õpetajad andsid oma panuse esinemistel. Veel abistas kool kolhoosi kevadistel ja sügisestel töödel. „Klassiga käisime kartuleid võtmas ja ohakaid viljapõldudelt kitkumas. Koolivaheaegadel tegin kolhoosis hobusega tööd. Töö eest märgiti isale normipäevi juurde“ [Preesalu 1994, lk.2].

Albu Põhikooli õpetajate ja lastevanemate koostöö on väga tihe ka täna. Põhiliselt tänu lastevanematele, sai Albu vallas eksisteerima veel üks kool – Ahula Algkool. Kuna lapsevanemad avaldasid soovi ka lasteaedade olemasolu kohta, siis on Albu vallas kaks mängutuba, mis on mõeldud 2-7 aastastele lastele. Need asuvad Ahulas ja Albus (lisa 6).

3 MÄLESTUSI ENDISEST KOOLIST

3.1 Endise õpetaja Ene-Reet Maasiku mälestusi

(Albu kooli õpetaja aastatel 1987 – 1994)

“Olen sündinud ja koolis käinud Tartu linnas. Mind huvitas ajalugu, kirjandus ja rahvaluule. Oma teadmisi ja võimeid arvestades otsustasin eesti keele ja kirjanduse eriala kasuks. Kõrgkooliks valisin Tartu Riikliku Ülikooli. See asus Tartus ja oli vana ja tuntud õppeasutus. Minu esimene töökoht oli Põlva rajooni Kauksi 8-klassilises koolis. Seal olin eesti keele ja kirjanduse õpetaja ja 5.klassi juhataja 1962.-1963.õ.a. Järgnevad aastad on seotud raamatukogutööga. 1963-1978 raamatukoguhoidja, hiljem raamatukogu juhataja Riiklikus Kunstiinstituudis, 1978-1985 vanemraamatukoguhoidja E.Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Albus tööd otsides ei olnud mul erilisi ootusi ega lootusi. Ise mõtlesin küll rohkem raamatukogust, mis asus Järva-Madises. Töö oleks ju olnud tuttav. Aga kui pakuti kohta Albu Algkoolis, võtsin selle vastu, sest see tundus hetkel kindlam. Hirm oli suur õpetajaametit vastu võttes, kartsin, et ei saa hakkama. Olin ju õpetaja olnud ainult üks aasta ja seda 25 aastat tagasi. Kooli kollektiiviga liitusin hästi. Kolleegid olid sõbralikud ja abivalmid. Töö ja sisseelamise muutis kergemaks asjaolu, et kool oli väike, klassides vähe õpilasi. Ka õpetajaid oli alguses vähe – kõigest kuus ja üks pikapäevarühma kasvataja. Palju aitas mind nõuannete ja tähelepaneliku suhtumisega kooli direktor Õile Kalme.

Ülikoolis õppimise ajal ei mõelnud ma õpetajaks olemisele. Ma ei valinud seda ametit, mind suunati. Albu koolis õpetajana töötades mõistsin, et ei ole kaugelki eeskujulik õpetaja, aga hakkama sain. 5. klassi juhatajaks sain kohe esimesel tööaastal. See ei olnud sunniviisiline. Mõtlesin, et kui juba olla õpetaja, miks siis mitte klassijuhataja. Oma klassiga töötada oli huvitav, andis kogemusi ja oskusi lastega tegelemiseks, lähendas lastele. Suhe lastevanematega oli rahuldav. Kooli lastevanemate koosolekule ja muudele üritustele tulid küll vähesed ja tavaliselt ikka ühed ja samad vanemad. Vajalikke vestlusi sai vähe pidada. Kui aga pöördusin lapsevanema poole õpilaspäeviku või kirja vahendusel, vastasid nad enamasti leplikult ja mõistvalt. Kui lastega midagi õppetööväliselt korraldasin, aitasid vanemad alati, kui vaja. Mäletan üht kevadist matka loodusesse nooremate klasside õpilastega. Siis tulid kaasa mitmed lapsevanemad. Koostöö oli suurepärase. Õppisime ja õpetasime kõik koos.

Klassiõhtuid korraldasime ikka klassis. Vist ikka mitu korda õppeaasta jooksul. Õhtu tähtsamaks osaks oli pidulik söömaaeg. Koos kaeti laud kodust kaasa toodud (mõnikord ka poest ostetud) suupistetega. Ja siis söödi isuga ja aeti lõbusalt juttu. Järgnesid seltskondlikud mängud. Mängud meeldisid lastele väga ja haarasid kõiki. Mänge algatas ja mängureegleid jälgis õpetaja. Vanemates klassides ka lapsed ise. Tantsu prooviti vähe ja see läks niioelda „üle kivide ja kändude“. Ühel oma klassiõhtul õpetasin lastele Tinnat ja Laurensiust. Nad tantsisid rõõmuga.

Koolis tähistati mitmesuguseid tähtpäevi. Kavavad koostas direktor, hiljem huvijuht Maret Alev. Minu korraldada ja sisustada olid kirjanike ja kirjandusega seotud tähtpäevad, emakeelepäev, luuletuste lugemise võistlus, looduskaitsepäev. Tavaliselt tegin ise teemakohase ettekande, õpilased esinesid katkenditega kirjandusteostest, lugesid luuletusi. Lapsi huvitas tunnis loovtegevus: joonistamine, ettelugemine, näidendi osa

esitamine, mängimine. Huvi pakkus ka mõne ülesande lahendamine rühmatööna. Kõik mis oli uus, eriline, üllatav, see pakkus huvi. Ma ei tegelenud teatriga ega lavastanud. Mõne kirjandusteose puhul proovisime seda oma klassis näidendina esitada. Osatäitjad nimetasin ise ja muretsesin ka vajalikud rekvisiidid. Muutsin osatäitjate koosseisu, nii et kõik saaksid esineda. Lastele see väga meeldis, ainult nad ei tahtnud osa pähe õppida, ikka lugesid raamatust. Vähe oli häid näitlikke õppevahendeid, metoodilist materjali. Ruumid olid vanad ja vajasisid remonti, mitmed klassid olid läbikäidavad. Vähene võimalus liikuda ja suhelda väljaspool oma kooli.”

Vestlus endise eesti keele ja kirjanduse õpetajaga toimus 25. jaanuaril 2002.a (lisa 7). Vestluse läbiviija oli käesoleva kursusetöö koostaja – Marge Mikson. Vestlesime endise pedagoogi oma kodus, Lehtmetsa-Risti külas, Järvamaal. Vestlus toimus meeldivas õhkkonnas, kus nii mõnigi meenutus elavdas möödunut nii, nagu see oleks olnud alles eile. Vestlusest tuli eredalt ilmsiks tavalise õpetaja kooli-argipäev ja tunnivälise töö ulatus. Koostöö lastevanematega oli meeldiv ja kasulik mitte ainult lastevanematele, vaid ka õpetajale. Oli tore vestelda nii meeldiva ja avala hingega inimesega.

3.2 ENDISTE ÕPILASTE MÄLESTUSI

3.2.1 Arvo Rohumäe mälestused

(Albu kooli õpilane aastatel 1947 – 1954)

„A. Antonis oli käre õpetaja, aga sümpaatne. Ta kasutas poiste korrале kutsumiseks isegi joonlauda. Tihti pandi distsipliini rikkujad nurka seisma. Vahetunnis pidid kõik jalutama. Suvel jalutati ka õues ja mängiti ringmänge. Tore oli poistega vaheetunni ajal mängida võrkpalli.

Kehalise kasvatuse tunnid olid põhiliselt väljas. Käisime palju suusatamas.

Pioneeriks ei võetud mind halva käitumise pärast. Meie kooli direktor Avapuu oli kõva parteilane ja Nõukogude Liidu poliitika austaja. Kui Stalin suri, käis direktor mitu päeva nutetud silmadega ringi. Stalini surmapäeval sätiti tema pilt seinale. Õpetaja Avapuu lõi naela kogemata Stalini silmast läbi. Ma nägin seda ja ütlesin: „Mis te vaesekest veel piinate, ta on juba niigi surnud“. Kus siis said õpetajad vihaseks. Tegin ruttu minekut, kui jalad vähegi võtsid.

Mina elasin koolimajast 1 km kaugusel. Lõunaks võtsin võileiva ühes. Ema ja isa töötasid mul kolhoosis. Koolivaheaegadel sain ka mina ühes nendega tööd teha. Mul tuli palju hobusega töötada. Palgaks saadud normipäevad läksid isa nimele. Klassiga käisime kartuleid võtmas ja viljapõllult ohakaid kitkumas.

Koolis näidati õhtul kino. Peale filmi vaatamist algas tantsuõhtu. Õpilastel lubati peol viibida kuni kella kümneni.

Poliitilisest kasvatustööst meenub mulle ainult see, et Stalini ja Lenini elulugu taoti meile pähe.

Inspektorid külastasid kooli igal aastal. Tunnis küsisid õpetajad siis ainult tugevamate teadmistega õpilasi. Kartsime inspektoreid väga.“

Mälestused on kirja pandud 1995.a. ja asuvad kooli arhiivis [Liivak 1995, lk.117].

3. 2. 2 Evi Nuiamäe mälestused (Albu kooli õpilane aastatel 1950 – 1957)

„Neil aastail oli tütarlastel ja poistel ühised tööõpetuse tunnid. Tundides tuli koos poistega teha meisterdamistöid. Mina olin ka internaadilaps. Internaati võeti kodust söök kaasa. Peale tunde õppisime ühiselt koolitükke. Siis oli vaba aeg. Nädala sees, õhtuti mängiti pilli ja tantsiti.

Ahjusid kõeti, ruumid olid soojad. Peale õppetunde käisin õpetaja Sidroni muusikaringis. Alguses saime noodiõpetust ja hiljem harjutasime pillidega mängimist. Õpetaja Sidron meisterdas meile noodipuldid. Tal olid väga osavad käed ja ta andis meile ka kunstiõpetust.

Meelde on jäänud ka vahvad nääripeod, kus esineti etteastete ja näidendiga.

Õpetaja Salmisto oli meil raamatukogu juhataja koolis. Ainetundides oli ta närviline ja tihti said ulakad poisid tema käest joonlauaga sugeda. Õpetaja Antonis andis matemaatikat. Õpilased, kellel jäi midagi arusaamatuks, said peale tunde õpetaja Antoniselt selgitust. Ta oli huvitatud, et lapsed saaksid aine selgeks.

1954.a. saime Aravete kultuurimajas näha nukuteatri etendust.

1956. aastal käisin koos VII klassiga Lõuna-Eestis ekskursioonil. Sõitsime veoautoga läbi ilusad paigad – Taevaskoja, Munamäe.

Meie klassi õpilastel tuli ühiselt astuda komsomoli ridadesse. Ainult Valdaru, Maire keeldus. Teda püüti õpetajate poolt rangema hindamisega mõjutada. Maire jäi aga oma põhimõtetele kindlaks. Teised õpilased sõitsid hobusega Seidlasse ja sealt edasi Tapale, et astuda kommunistlikuks nooreks.

Pioneerijuhiks oli Palo. Pioneerituba asus õpetajate toa kõrval. Anti välja seinalehte.

Koolil oli kaunis aed. Igale klassile oli jagatud peenrad, tööd tegime seal ühiselt.

Ükskord juhtus selline asi, et Uno Piibelet sodis õpikus Stalinile prillid ette. Seda nägi õpetaja Salmisto ja ta viskas õpiku ahju, tulle. Õpperaamatuid tuli lastel endil osta, gloobus ja kaardid olid koolil olemas.“

Mälestused on kirja pandud 1995.a. ja asuvad kooli arhiivis [Liivak 1995, lk.118].

KOKKUVÕTE

Albu Põhikoolil on erinevatel ajajärgudel toimunud mitmed muudatused. Samas on ka muutumatuks jäänud põhitõed, mis on jäänud ajast aega üheks ja samaks – hea ja tugev haridus tuleneb eelkõige kõrgelt haritud pedagoogidest ja meeskonnatööst.

Perioodil 1921/22.-1946/47.õ.a oli kool 6-klassiline ja 1947/48.-1961/62.õ.a oli kool 7-klassiline. Õpilaste arv oli 100 piires. 1962. aastal langes õpilaste arv 74-le. 1962/63.-1969/70. õppeaastani töötas kool 4-klassilise algkoolina. 1970/71 õppeaastast muudeti kool 3-klassiliseks. Õpilaste arv oli 20-30. 1986/87 õppeaastast hakkas kool kasvama ja 1991/92.õ.a oli koolis 132 õpilast. 1991.a.kevadel lõpetas esimene lend Albu 9-klassilise kooli.

Õppeaastal 1920/21 oli koolis 24 last, kuid 1992.aastaks oli koolis juba 132 õpilast. Õpetajaid oli kõige rohkem koolis 1990/91.õ.a. – 17 õpetajat.

Albu koolis on töötanud 9 direktorit ja ligikaudu 100 õpetajat. Neist pikemaajalised pedagoogid Õile Kalme (alates 1969.a.), Age-Ly Liivak (1976-1994), Annely Trummer (alates 1986.a.) jne. Hindan sügavalt õpetajate leplikku meelt ja tahtmist tegutseda. Võimet väärtustada lastele haridust ja kõrgeid moraalseid tõekspidamisi. Selle kooli õpetajate jõu ja mõistusega on saanud lahenduse iga probleem.

Aastail 1926 – 1931 töötas kooli juures Albu Täienduskool, mille kohta on käesoleval ajal vähe materjali. Seal õpetati aiapidamist, käsitööd, majapidamist, põllumajandust, raamatupidamist, tervishoiualaseid teadmisi, kodaniku-, kombe-, ja usuõpetust. Täienduskooli õpilased kandsid vormimütsi – punakaspruuni sametpõhjaga, kahe kitsa ja ühe laiema rohelise paelaga. Mütsi äärel oli kaks valget metallist tähte “AT” (Albu Täienduskool). 1929/30.õ.a. oli täienduskoolis 40 õpilast. Täienduskool sai eksisteerida 5 õppeaastat, siis see likvideeriti ajutiselt vähese õpilaste arvu tõttu.

Albu vald väärtustab hariduse andmist lastele kodulähedases haridusasutuses. Nii on Albu vallas kaks kooli ja kaks laste mängutuba, millest Ahula kool on Järvamaa suurima õpilaskonnaga algkool.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Kirjalikud allikad

1.1 Järvamaa arhiivi dokumendid

1. R-212-2, N1, S2. Koolide passid 1945/46 õppeaasta, 1946, 11k.
2. R-212-2, N1, S4. Koolide passid 1946/47 õppeaasta, 1947, 36 lk.
3. R-212-2, N1, S1. Koolide passid 1947/48 õppeaasta, 1948, 44 lk.
4. R-212-2, N1, S1. Koolide passid 1950/51 õppeaasta, 1951, 144 lk.
5. R-212-2, N1, S7. Koolide passid 1951/52 õppeaasta, 1952, 136 lk.
6. R-212-2, N1, S15. Koolide passid 1952/53 õppeaasta, 1953, 144 lk.
7. R-212-2, N1, S25. Koolide passid 1953/54 õppeaasta, 1954, 140 lk.
8. R-212-2, N1, S34. Koolide passid 1954/55 õppeaasta, 1955, 150 lk.
9. R-212-2, N1, S54. Koolide passid 1955/56 õppeaasta, 1956, 631 lk.
10. R-212-2, N1, S52. Koolide inspekteerimise aktid 1956, 127 lk.
11. R-212-2, N1, S51. Haridusosakonna ja allasutuste aastaaruanded 1959, 72 lk.

1.2 Albu kooli arhiiv

1. Albu kooli kroonikaraamat, leheküljed 100-104.
2. Protokolliraamat, 1953, 51 lk.

1.3 Perioodika

1. Mäe, S. Albu koolist //Nõukogude Õpetaja 1988, nr.1, lk.3.
2. Eesti NSV õpetajate läkitus //Nõukogude Õpetaja 1987, nr.14, lk.4.
3. Jakobson, E. Koolireformist tänapäeva koolis //Nõukogude Õpetaja 1987, nr.10, lk.9.
4. Kuidas olete seotud Järvamaaga? //Järva Teataja 1988, nr.85, lk.5.
5. Eesti NSV Õpetajate Kongressi läkitus //Nõukogude Õpetaja 1987, nr.14, lk.4

1.4 Kirjandus

1. Albu Vallavalitsus. Albu mõisahoone.
2. Allika, A. A., Kvell, K., Mikson, M., Pärn, K. 2000, Valedeta maailm. Paide, OÜ Multipress.
3. Andresen, L. 1989, Eesti kooli ajalugu. Tallinn, Valgus, lk.28, 196.
4. Kalda, A. 1993, Albu kool 1920-1992. Paide, lk 9-25, 33-36.
5. Kalda, A. 1997, Albu mõisa ajalugu. Tartu, lk 5-6, 18-23.
6. Kabel, M. 1991, Kooli ajalugu aastatel 1940-1950. Tallinn, 18 lk.
7. Kalda, A. 1992, Albu kool. Paide, 66 lk.
8. Liivak, K. 1995, Albu kooli ajalugu aastatel 1950-1960. Tallinn, lk 29-35, 117-120.
9. Preesalu, E. 1994, Mõöda kodukandi radu. Paide, lk 42, 125.

2. Elektroonilised allikad

1. Albu Põhikooli koduleht: <http://kool.albu.ee/>
2. Järvamaa mõisakoolide ühingu koduleht: http://www.hot.ee/moisakoolid/index_est.htm

Albu koolihoone 1937. a.

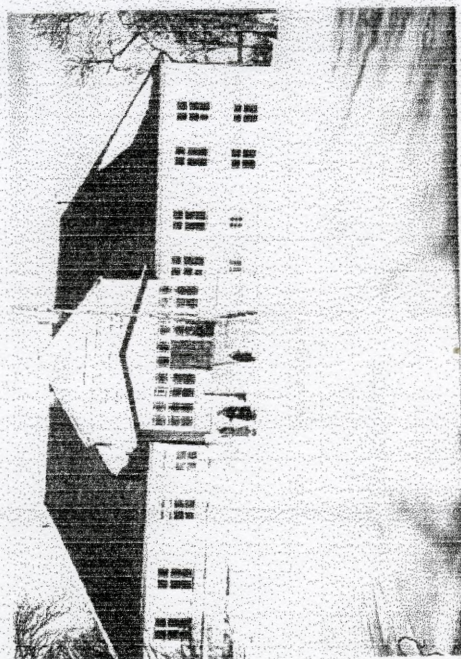
KOOPIA

KOOLHOONE (HOONETE) FOTOD (mitte väiksem kui 6x9)

Üks teistest küljelist

Esiülg

KOOPIA ÕIGE

Alus: Järva MA 455

Fond

Nimistu

Sallik

Leht

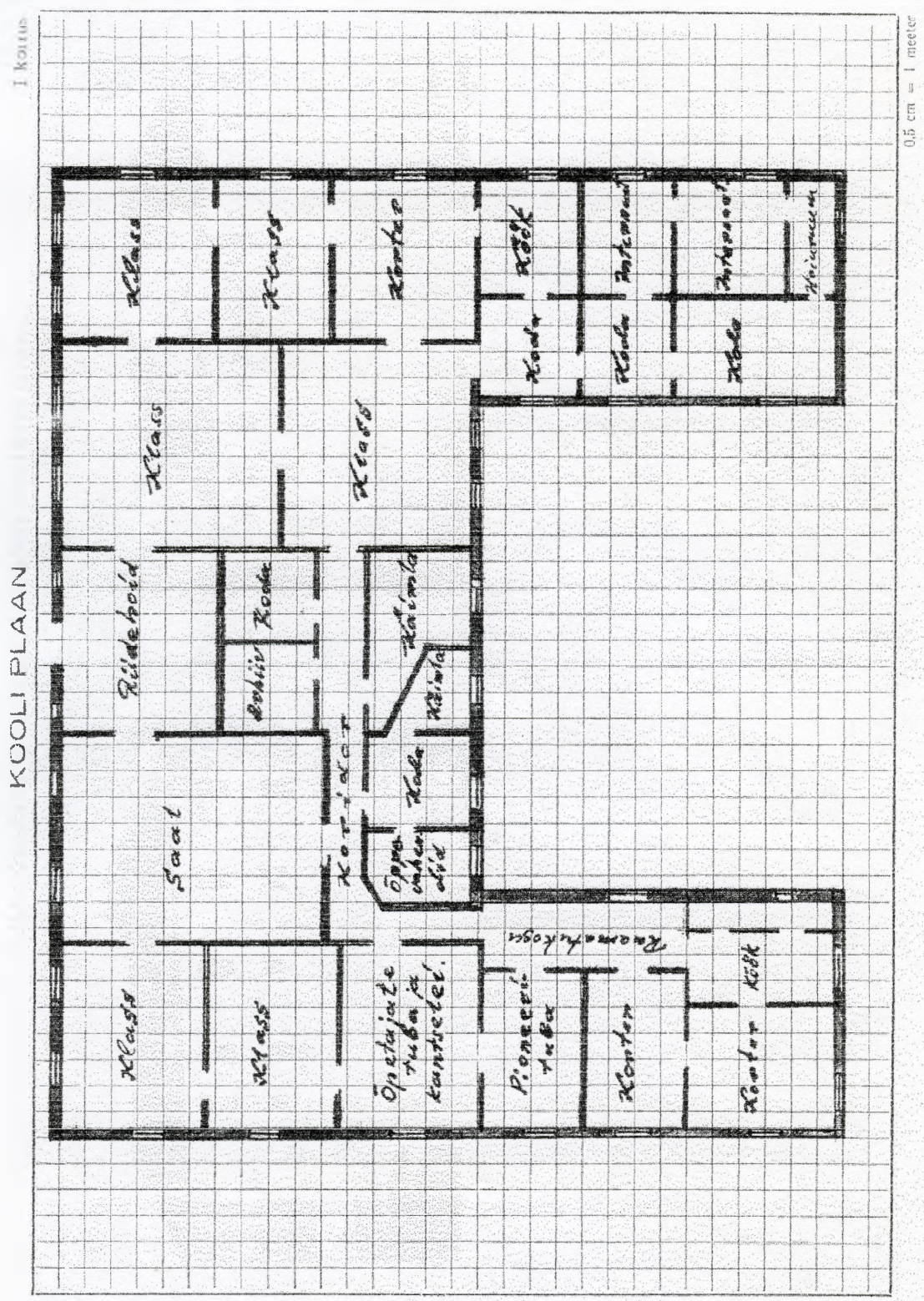
(Arhiivjaar)

12/16
Koolihoone
Jaanuar 1937

Albu kooli plaan 1958. a.

Albu kooli juhid aastast 1921.

Jaan Kinger	1921 – 1923
August Berendsen	1923 – 1925
Johannes Raudsepp	1925 – 1941
Karl Karlson	1941 – 1950
Maria Uustalu	1950 – 1953
Aino Avapuu	1953 – 1955
Johannes-Voldemar Peltser	1955 – 1970
Õile Kalme	1970 – 1998
Eduard Ubaleht	alates 1998

Albu kooli õpetajad 1921-1992

Ella Kinga	1921-1923
Elviine Rahfeldt	1921-1922
Magda Reinberg	1921-1923
Liisa Mõttus	1921-1923
Hermiine Ruthe	1922-1923
Johannes Raudsepp	1924-1925, edaspidi -1941 juhataja
Elfriede Post (Raudsepp)	1924-1941
Meeta Kopti	1924-1925
Herbert Turbo	1924-1925, 1927-1931
Margareta Tahves	1924-1925
Julius Lunts	1925-1927
Ester Mühling	1925-1928
Edla-Eriks Turbo	1926-1931
Lill Pallon	1926-1928
M.Suurman	1928-1929
Salme Utsov	1928-1931
Vilhelmine Mark	1929-1931
Paul Lesman	1930-1931
J.Pihu	1930-1931
Hugo Mürk	1931-1932
Edidt Mühlbach	1931-1933
Elfriede Tambour	1931-1933
Ksenia Kägu	1933-1934
August Pöldemaa	1933-1936, 1937-1938
Indrek Pulk	1936-1937
H.Riipulk	1936-1937
M.Kalamees	1938-1939
Maria Uustalu	1938-1951
K.Tampere	1939-1941
Anni Salmisto	1941-1958
Hille Antonis	1949-1962
Oskar Riiman	1950-1951
Silvia Salmisto	1950-1962
Hilja Tutsov	1950-1951
Ellen Kreegipuu	1950-1955
Illi Saaliste	1951-1954
Heinrich Riska	1951-1955
Aino Aavapuu	1952-1953
Elsa Puss	1953-1955
Endel Sidron	1953-1958
Juhan Sepp	1953-1954
Harry Lass	1954-1955
Helgi Lessuk	1954-1955

Karin Peltser	1955-1967
Helgi Maarend	1955-1957
A.Kroon	1955-1956
Virve Rikkrand	1957-1969
Arnold Parts	1958-1960
Anni Vikko	1960-1962
Evi Palu (Sild)	1961-1962
Õile Kalme	1969-..., juhataja 1970-1998,
Kaie Sügis	1970-1973
Kalle Kaidi	1972-1973
Helge Maarend	1973-1976
Age-Li Liivak	1976-1994
Mare Kabel	1983-1984, 1990-...
Ly Paas	1985-1995
Heino Lauk	1986-1988
Anneli Trummer	1986-...
Kaja Kütismaa (Oja)	1986-2001
Paul Urbanus	1986-1992
Maie Rambli	1986-...
Aet Talkis	1987-1988
Ene-Reet Maasik	1987-1994
Vello Petter	1987-1988
Irina Poddubnaja	1987-1989
Marge Mikson	1988-1994
Virge Koger	1988-1990
Tiiu Viitkar	1988-1991
Kersti Arula (Liivak)	1988-1990, 1992-...
Malle Pau	1988-...
Ilmar Lindaru	1988-1989
Külili Pesti	1988-...
Ivi Lell (Madison)	1989-...
Markko Sinkkonen	1989-1991
Galina Pärn	1989-1990
Elmo Tischler	1989-1991
Jüri Leet	1990-1994
Maret Alev	1990-1996
Heino Poolas	1991-1992
Tõnis Aan	1991-1992
Arvi Part	1991-1992

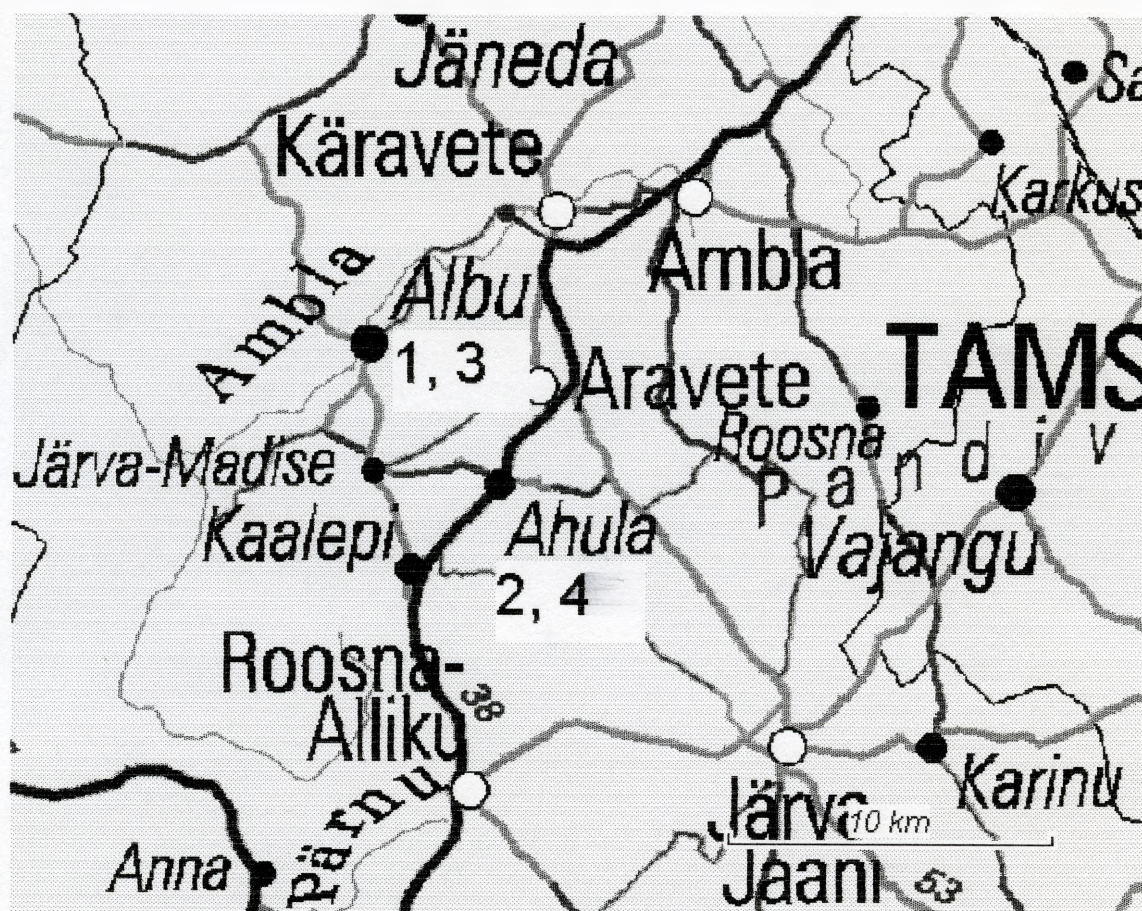

Õpilaskond

õppeaasta	õpilasi	õppeaasta	õpilasi
1920 / 21	24	1956 / 57	93
1921 / 22	117	1957 / 58	97
1922 / 23	113	1958 / 59	80
1923 / 24	137	1959 / 60	67
1924 / 25	154	1960 / 61	64
1925 / 26	154	1961 / 62	74
1926 / 27	121	1962 / 63	29
1927 / 28	123	1963 / 64	25
1928 / 29	117	1964 / 65	21
1929 / 30	105	1965 / 66	21
1930 / 31	102	1966 / 67	24
1931 / 32	119	1967 / 68	29
1932 / 33	108	1968 / 69	22
1933 / 34	106	1969 / 70	26
1934 / 35	105	1970 / 71	22
1935 / 36	100	1971 / 72	23
1936 / 37	104	1972 / 73	18
1937 / 38	104	1973 / 74	17
1938 / 39	107	1974 / 75	18
1939 / 40	106	1975 / 76	26
1940 / 41	105	1976 / 77	23
1941 / 42	103	1977 / 78	31
1942 / 43	77	1978 / 79	22
1943 / 44	73	1979 / 80	24
1944 / 45	73	1980 / 81	22
1945 / 46	81	1981 / 82	23
1946 / 47	130	1982 / 83	34
1947 / 48	99	1983 / 84	32
1948 / 49	100	1984 / 85	29
1949 / 50	103	1985 / 86	30
1950 / 51	110	1986 / 87	60
1951 / 52	101	1987 / 88	81
1952 / 53	100	1988 / 89	100
1953 / 54	104	1989 / 90	115
1954 / 55	109	1990 / 91	122
1955 / 56	105	1991 / 92	132

Haridusasutused Albu Vallas

1. Albu Põhikool
2. Ahula Algkool
3. Albu Laste Mängutuba
4. Ahula Laste Mängutuba

Küsimustik endise Albu Põhikooli õpetaja Ene-Reet Maasiku intervjuueerimiseks.

Eesti keele ja kirjanduse õpetaja Ene-Reet Maasik, kes töötas Albu Põhikoolis aastatel 1987 - 1994, oli nõus vastama minu uurimusliku töö küsimuste voorule.

1. Ene-Reet Maasik, kus on Teie sünnikodu ja kus olete koolis käinud?
2. Miks just eesti keel ja kirjandus? Oli elukutse valikul ka suunajaid, eeskujusid?
3. Mis kõrgkooli valisite ja miks?
4. Kus ja kellena töötasite enne Albu Põhikooli tulekut?
5. Millised olid Teie ootused/lootused uuest ametist?
6. Kuidas sulasite sisse töökollektiivi? Laabus seal kõik hästi või tundsite ka kollektiivi vastuvõtmatust?
7. Mis ajendas Teid omalajal valima elukutseks õpetaja ameti?
8. Millal sai Teist klassijuhataja ja kas Te soovisite seda ise, või oli see „sunniviisiline“?
9. Kuidas laabus töö lastevanematega? On sellest koostööst meeles ka midagi eredat, ebameeldivat?
10. Sel ajal oli väga populaarne viia läbi klassiõhtuid. Mida tehti sellisel peol?
11. Mäletan selgelt esmaspäeva hommikuid, kui Albu Põhikoolis viidi läbi nn. Kirjandushommikuid. Kelle idee see oli ja mis seal täpsemalt tehti?
12. Mis huvitas tolle aja last tunnis kõige rohkem?
13. Tegelesite ka väikest viisi teatriga (lavastasite koolis). Kuidas see lastele meeldis? Kas osatäitjate leidmine oli kerge, vabatahtlik lastele?
14. Mis muutis tolleaja õpetajaameti raskeks?

Aitäh meeldiva koostöö eest!